

Inleiding door A. van Keulen, directeur Bureau Mutant (Nederland)

De inleider verkiest de term sociaal-maatschappelijke functie boven de term sociale functie. Behalve de sociaal-maatschappelijke functie van kinderopvang, kunnen ook de economische en de pedagogisch-educatieve functie onderscheden worden.

De aandacht voor de sociaal-maatschappelijke functie van kinderopvang is in Nederland een relatief nieuw gegeven. Onlangs werd op initiatief van de Contextgroep Kinderopvang, een Manifest voorgesteld aan staatssecretaris Dijkema over de maatschappelijke opdracht die kinderopvang te vervullen heeft. Het Manifest roept iedereen die betrokken is bij de kinderopvang - professionals, wetenschappers, beleidsmakers - op om gestalte te geven aan de maatschappelijke opdracht.

Een van de aanbevelingen in het Manifest is gericht op het begeleiden van kinderen in hun groei tot verantwoordelijke medeburgers. In Nederland is er de laatste jaren meer aandacht voor burgerschapszin en voor kinderen als medeburgers. Die toegenomen aandacht kwam er na het verschijnen van een rapport van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Vorming en Democratie, waarin aangetoond werd dat het met de democratische gezindheid in Nederland matig gesteld was. In het rapport werd aanbevolen om meer mogelijkheden te creëren waarin democratische gezindheid geoefend kan worden, ook door kinderen (bv. in scholen of kindercentra). Sinds 2006 zijn alle scholen in het basisonderwijs ook wettelijk verplicht om aandacht aan het thema te besteden. Voor peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, waar jonge kinderen verblijven, geldt deze verplichting echter niet en daarom is het belangrijk dat het een agendapunt wordt.

Behalve op het Manifest van de Contextgroep Kinderopvang, wil de inleider ook de aandacht vestigen op een ander initiatief, rond Kinderschapsvorming, waarbij kinderopvang van een opvangvoorziening kan uitgroeien tot een instrument voor het ontwikkelen van burgerschapsvorming. Vorig jaar organiseerden Child Care International en de Bernard van Leer Foundation een congres om kinderschapsvorming op de agenda te plaatsen. Uit dat congres kwam een twintig punten plan voort en binnenkort verschijnt de gelijknamige publicatie "Kinderschapsvorming, van opvang naar educatie tot instrument voor burgerschapsvorming". Tot slot overloopt de inleider een aantal punten uit het plan, die werden ingedeeld onder de kopjes pedagogiek, ouders, opleidingen, faciliteiten en randvoorwaarden. De inleider sluit af met de conclusie dat er aan de harmonisatie van de voorzieningen moet worden gewerkt, waarbij de twee systemen: de peuterspeelzalen met de VVe-programma's en de kinderopvang, op termijn een worden, zodat alle betrokkenen (opleidingen en werkveld alsook de overheid) samen kunnen werken aan het versterken van de sociaal-maatschappelijke functie.

Inleiding door S. Van der Mespel (VJBK) en G. Keersmaekers (Kind en Gezin) (Vlaanderen)

Ook in Vlaanderen worden deze drie functies van kinderopvang onderscheiden: de economische, de educatieve en de sociale functie. In de inleiding wordt ingegaan op de sociale functie en op de beleidsacties die vanuit de Vlaamse overheid worden gevoerd om de sociale functie te versterken. De sociale functie wordt gezien als een instrument om binnen de samenleving gelijke kansen te creëren. (Hiernaast wordt in Vlaanderen ook de pedagogische meerwaarde van de sociale functie erkend: kinderopvang wordt gezien als een plaats waar kinderen voor het eerst in contact komen met de samenleving, met democratische waarden en met het samen leven met anderen.) In de praktijk wordt uitvoering gegeven aan de sociale functie van kinderopvang door het voeren van een toegankelijkheidsbeleid. Hoe kunnen er meer plaatsen worden gecreëerd zodat ook de meer kwetsbaren in de samenleving gebruik kunnen maken van kinderopvang, zodat zij kunnen solliciteren, een opleiding volgen, Nederlands leren enzovoort. In 2007 werd in Vlaanderen een onderzoek gevoerd naar het zoekgedrag van ouders (in hun zoektocht naar een plaats in de kinderopvang) en naar het opnamebeleid van de erkende voorzieningen (noteer dat een groot deel van het aanbod in Vlaanderen uit niet-erkende voorzieningen bestaat). Uit dit onderzoek is gebleken dat er een probleem is wat toegankelijkheid betreft. Bijna 10% (9,8%) van de ouders die een opvangplaats zoekt, vindt die niet. Binnen die groep trof men vooral alleenstaande ouders, lager geschoolde ouders, ouders van allochtone origine en werkloze ouders aan. Daar komt bij dat het onderzoek enkel gericht was tot ouders met een opvangvraag, dus ouders die nog niet gezocht hadden of nog niet tot het besef waren gekomen dat ze opvang nodig zouden hebben, horen hier nog niet bij. Voor alle ouders die te laat een plaats vinden, heeft dit negatieve gevolgen voor hun werksituatie.

Het onderzoek heeft bewezen dat er wel degelijk een toegankelijkheidsprobleem ligt bij de kansengroepen. Vanuit de Vlaamse overheid werd daarop het 'Actieplan flexibele en occasionele kinderopvang' ontworpen. Occasionele plaatsen zijn plaatsen die maximaal zes maanden ingenomen mogen worden en waarvan het onvoorziene karakter gemotiveerd kan worden (een ouders verliest bv. ineens zijn werk en moet gaan solliciteren). Met het Actieplan wil de Vlaamse overheid het aantal plaatsen in 2008 en 2009 verhogen, de subsidies verdelen in functie van de doelgroepen, opvangvoorzieningen en toeleiders sensibiliseren, lokale en regionale samenwerking promoten. Het plan bevat ook voorrangregels voor kwetsbare groepen. In 2009 zal de ouderbijdrage volgens inkomen ook worden uitgebreid naar de zelfstandige sector (geldt nu enkel voor de gesubsidieerde sector).

Tot slot lichten de inleiders een case study toe, een project kinderopvang met sociale functie in Brussel. In het project worden kinderdagverblijven in Brussel ondersteund, door het Expertisecentrum voor opvoeding en kinderopvang VBJK, om een toegankelijk beleid uit te werken. Concreet betekent dit dat er binnen de kinderdagverblijven op verschillende niveaus wordt gewerkt om opvang te creëren waarin elk kind zich thuis voelt en zich optimaal kan ontwikkelen en waarin kinderen ook leren omgaan met diversiteit. Op het niveau van het ouderbeleid wordt er aandacht besteed aan het wegwerken van informele drempels, zodat er kinderopvang wordt gecreëerd waar ook ouders uit kansengroepen zich welkom voelen. In het kader van het buurtbeleid, wordt er gekeken met welke andere initiatieven uit de buurt de kinderopvang samen kan werken en tot slot wordt ook op het niveau van het personeel gewerkt aan de sociale functie, door ook bij de samenstelling van het team rekening te houden met diversiteit. Een

belangrijk niveau om aan de sociale functie te werken, is ook het niveau van de regionale samenwerking. In deze case study zitten de verschillende Brusselse kinderdagverblijven samen rond de tafel in het gezelschap van intermediairen (tussenpersonen). De verschillende kinderdagverblijven kennen elkaar niet en daarom is het belangrijk dat ze eerste kennis maken, alvorens de regionale samenwerking concreet kan worden.

Na toelichting van de case study door S. Van der Mespel, opent dagvoorzitter W. Verniest de groepsdiscussie. Een Nederlandse deelnemer vraagt hoe het komt dat alleenstaande ouders geen plaats vinden in de erkende kinderopvang. Is het doordat zij onvoldoende verdienen? De Vlaamse inleiders lichten toe dat het onderzoek over de toegankelijkheid van de kinderopvang in Vlaanderen, gericht was op de erkende en dus door de overheid gesubsidieerde sector en het zodoende geen kwestie is van financieel niet toegankelijk te zijn. Er zijn meerdere redenen waarom met name alleenstaande ouders en werkloze ouders geen plaats vinden in de erkende kinderopvang. Het tijdstip waarop men een plaats zoekt is van groot belang. Wie maatschappelijk en sociaal vaardig is, doet dat doorgaans sneller, en maakt dus ook meer kans om tijdig een plaats te vinden. Bovendien is het aantal plaatsen in de erkende sector beperkt, met als gevolg dat je als alleenstaande ouder ook geen plaats in de zelfstandige opvang kunt betalen en wel op de erkende sector bent aangewezen.

Vanuit Vlaanderen wordt erkend dat het Actieplan flexibele en occasionele kinderopvang in de praktijk niet altijd makkelijk uitvoerbaar is. Er worden plaatsen gereserveerd voor flexibele en occasionele opvang, terwijl er enorme wachtlijsten zijn. Dit maakt dat die plaatsen in de praktijk niet vrij zijn, maar dat de kinderopvangvoorzieningen worden gestimuleerd om die plaatsen in te vullen met mensen met problemen, waarvoor de plaatsen zijn bedoeld. Het is echter moeilijk om die mensen na zes maanden weer te verplichten om te vertrekken, als hun situatie in tussentijd niet veranderd is.

Hoe wordt in Nederland omgegaan met de behoefte aan occasionele opvang? De Nederlandse deelnemers erkennen dat ook Nederland met een capaciteitsprobleem kampt. In Vlaanderen noch in Nederland bestaat er overigens een recht op kinderopvang dat kan worden afgedwongen. Een groot verschil is echter dat kinderopvang in Nederland voor een groot deel deeltijds is en de bezetting daardoor varieert. Op woensdag en vrijdag is de bezetting minimaal, terwijl die op maandagen, dinsdagen en donderdagen tussen de 85 en de 98 procent ligt. In het verleden bleek uit studies dat gemiddeld 35% van de kinderen niet naar de opvang kwam (bv. door ziekte), dus was het mogelijk om te "overplannen". Recente onderzoeken hebben echter aangetoond dat voornoemd percentage bijna is teruggebracht tot nul en "overplannen" dus ook niet meer mogelijk is.

Een van de Vlaamse deelnemers vraagt zich af of het risico niet bestaat dat het aantal gezinnen van allochtone afkomst de maatstaf wordt voor de sociale functie en dat het belang van de overige niveaus (personeel, buurt,...) aldus op de achtergrond raakt. Het belang van de sociale functie wordt door de Vlaamse overheid momenteel wel erg sterk benadrukt, aldus een Vlaamse deelnemer. Als antwoord op deze vraag wordt gesteld dat het kinderopvangbeleid in Vlaanderen deel uitmaakt van een achterstandenbeleid en een participatiebeleid en er momenteel inderdaad een klemtoon ligt op de sociale functie van kinderopvang, dit kadert namelijk in het Vlaamse beleid om achterstandsgroepen te laten participeren aan het maatschappelijke leven. Door meer diversiteit te brengen in de kinderopvang (zowel op niveau van de ouders, maar even goed op niveau van het personeel), leren kinderen van jongs af aan om te gaan met de verschillende bevolkingsgroepen die de Vlaamse samenleving uitmaken. Uit de praktijk blijkt dat de

opvangvoorzieningen zich niet "overladen" met kansengroepen, wel integendeel, het gevaar op dergelijke overaccentuering blijkt dus niet reëel te zijn. Tot slot wordt er benadrukt dat niet enkel in de erkende sector aan de sociale functie moet gewerkt worden, maar ook in de zelfstandige sector.

Een van de Nederlandse deelnemers vraagt zich af of Vlaanderen ook de gewoonte kent om met educatieve programma's te werken. Vlaanderen heeft niet de gewoonte om met educatieve programma's te werken in de kinderopvangvoorzieningen, zoals in Nederland in de peuterspeelzalen. Een groot verschil met Nederland, is echter dat in Vlaanderen de meeste kinderen naar school gaan vanaf de leeftijd van 2,5 jaar oud. Daardoor is het niet nodig om in de kinderopvang educatieve programma's op te zetten, want vanaf 2,5 jaar oud gaat 90% van de kinderen naar school.

Tot slot formuleren de deelnemers welke de belangrijke aandachtspunten zijn in het Vlaamse en Nederlandse kinderopvangbeleid op dit moment. Blijkt dat het zowel in Vlaanderen als in Nederland een grote uitdaging is om voldoende personeel van een voldoende niveau te vinden. In Nederland is een inhoudelijke prioriteit ook de goede samenwerking tussen het onderwijs en de beroepspraktijk. Minder inhoudelijk relevant, maar wel van groot belang, is het feit dat in Nederland de kinderopvang aan zijn eigen succes ten onder dreigt te gaan en dat er ingrepen gepland zijn om de kinderopvang ook in de toekomst betaalbaar te houden. Op grond van de wet kinderopvang, hebben alle ouders recht op financiering, maar jaar na jaar is het aantal ouders dat zich hiervoor aangemeld heeft, toegenomen. Het budget is dus al een aantal jaren overschreden en deze trend moet omgebogen worden. Het kabinet is niet van plan om de budgetten te blijven aanpassen. In Vlaanderen stond de voorbije jaren de uitbreiding van het aanbod voorop. Punt is dat de opvang in Vlaanderen zeer divers is en voor ouders een ondoorzichtig geheel. Daarom moet er in de toekomst worden gestreefd naar eenvormige vergunningsvoorwaarden, zodat ouders minimaal weten waaraan zich te verwachten als ze kiezen voor een bepaalde vorm van kinderopvang. Daarnaast zal men blijven werken rond een toegankelijk aanbod.